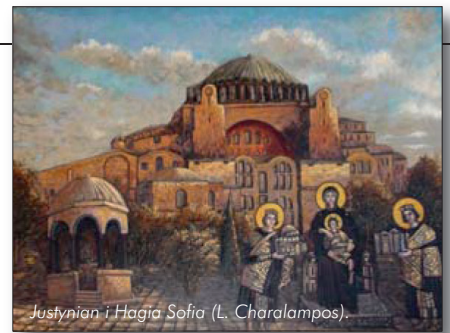

Miroslaw Skarzyński¹

Logiści w Bizancjum

Źródło: <http://www.paintingsilove.com/image/show/77719/justinian-and-hagia-sophia>.

Cesarstwo Bizantyjskie było spadkobiercą Cesarstwa Rzymskiego, które przez stulecia zespałało pod jedną władzą cały świat śródziemnomorski i wiele terytoriów do niego przyległych². Członkowie bizantyjskiej społeczności uważali swoje państwo za centrum świata, a Konstantynopol za następcę Rzymu. W Bizancjum zachowano rzymską organizację administracji³. Stanowiska *logistów* występowały na różnych poziomach struktury organizacyjnej bizantyjskiej administracji. *Logiści* byli urzędnikami administracyjnymi, zarządzającymi działami administracji i jednostkami organizacyjnymi. Zajmowali się problematyką: finansową, podatkową, porządku i bezpieczeństwa, robót publicznych, prac budowlanych, dostaw i zaopatrzenia.

Logiści we władzach cesarstwa

Szeroką i głęboką renowację cesarstwa przeprowadził Leon III. Na czele administracji skarbowej *sekretikoi* postawił pierwszego ministra z tytułem *sakellarios*, któremu podlegali czterej *logotheci*:

- *logothete ton dromon* – minister komunikacji i zarazem minister spraw zagranicznych
- *logothete ton genikon* – generalny poborca podatków
- *logothete ton stratiotikon* – generalny skarbnik armii
- *logothete ton agelon* – zarządca dóbr cesarskich.

Część z tych urzędów funkcjonowała wcześniej. Jednak Leon III stworzył, jako logiczną całość, nowy doskonały system władzy o przejrzystym układzie i dokładnie rozgraniczonych kompetencjach⁴. Urząd *logothety* dawał kontrolę nad jedną z dziedzin administracji, lecz waga ich, po-

dobnie jak tytułów, zmieniała się w czasie; na przykład *logothete ton genikon* to także naczelny urzędnik finansowy zarządzający publicznym skarbem lub *logistēs ton foron* – cesarski komisarz i inspektor podatkowy⁵.

Władze administracyjne bardzo wcześnie podejmowały starania mające na celu integrowanie miast i związanych z nimi obszarów, jak i regionów słabiej zurbanizowanych, w całości bardziej zorganizowane – prowincje⁶. Urzędnicy podatkowi przekazywali raporty z prowincji do Konstantynopola. Raporty i odpowiedzi na nie, na przykład cesarza Aleksego I, ukazujące jak przeliczano podatki w prowincjach po wprowadzeniu nowego pieniądza, zawiera traktat na temat podatków *Logarike*⁷.

Logiści w miastach

W IV w. po Chr., w miastach pojawiają się urzędy magistrackie charakterystyczne dla epoki bizantyjskiej, to jest *exactor civitatis* zajmujący się podatkami (spadkobierca *strategosa* – reprezentanta cesarza) oraz *curator civitatis* (*logistes*) sprawujący nadzór między innymi nad sprawami finansowymi, porządkiem i bezpieczeństwem w mieście, pracami budowlanymi, robotami publicznymi, zaopatrzeniem w żywność. *Strategos* przyswajając nowy tytuł utracił wiele ze swojej władzy na rzecz *curatora*⁸.

W pierwszej połowie V w. po Chr., administrowaniem i utrzymaniem porządku na przykład w Konstantynopolu, podzielonym (podobnie jak Rzym) na 14 dzielnic (w mieście było 5 cesarskich i 9 książęcych pałaców, 8 publicznych i 153 prywatne łaźnie, 4 fora, 5 spichlerzy, 2 teatry oraz hipodrom, 322 ulice, 4 388 budynków mieszkalnych, 52 portyki, 20 publicznych

i 120 prywatnych piekarni, 14 kościołów) pracowało, pod dowództwem *prefekta*, 13 *curatores* (każdy dla dzielnicy), 65 stróżów nocnych, 560 strażaków i in. Urząd *prefekta* musiał zatem zatrudniać około 1000 osób.

Na czoło problemów Konstantynopola wysuwało się zaopatrzenie mieszkańców w żywność. Jedynym krajem zdolnym do zaopatrywania Konstantynopola w zboże był Egipt. W czasach cesarza Justyniana, egipskie dostawy żywności wzrosły do ilości wystarczającej do wyżywienia pół miliona osób. Złożoność i potencjalna niepewność tego systemu była znaczna, bowiem żniwa w Egipcie zależały przede wszystkim od dorocznych wylewów Nilu. Po zebraniu zboża ważono je pod nadzorem rządowych inspektorów i transportowano do spichlerzy w Aleksandrii, a stamtąd przewożono drogą morską do Konstantynopola. Duże ryzyko żeglugi, a szczególnie przeciwnie wiatry w okolicach Dardaneli, skłoniły do budowy ogromnych spichlerzy na wyspie Tenedos, gdzie zboże wyladowywano i składowano, tak jak to się działo w Ostii, dla zaopatrzenia Rzymu. Nie ulega wątpliwości, że egzystencja stolicy zależała od nienagannie działającego transportu morskiego⁹.

Ustanowiony w IV w. po Chr. system magistracki, wydaje się, że przetrwał przez cały V w. po Chr.¹⁰. Jednak począwszy od końca V w., instytucje municypalne zaczynają ewoluować. W VI w., *curatores* zaczynają zanikać, mimo że czasem mówi się o ich zadaniach *logisteia*¹¹. Rola ich ulega zmniejszeniu na rzecz nowych urzędników: *pagarch* i *pater poleos*¹². Jednak urząd *curatora* (*logistes*) występuje jeszcze na początku VII w. po Chr. na przykład w Aleksandrii¹³.

¹ Dr hab. M. Skarzyński jest pracownikiem Zakładu Organizacji i Zarządzania Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu oraz Instytutu Zarządzania Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego w Kaliszu (przyp. red.).

² R. Browning, *Cesarstwo Bizantyjskie*, PIW, Warszawa 1997, s. 10.

³ J. Herrin, *Bizancjum. Niezwykłe dziedzictwo średniowiecznego imperium*, D. W. Rebis, Poznań 2009, s. 12, 316.

⁴ K. Zakrzewski, T. Manteuffel, *Wielka Historia Powszechna. T. IV. Wieki Średnie. Cz. I. Bizancjum i wczesne średniowiecze*, Wyd. Trzaska, Evert i Michalski, Warszawa 1938, s. 84-85, 86.

⁵ J. Harris, *Bizancjum i wyprawy krzyżowe*, D. W. Bellona, Warszawa 2005, s. 41; H. J. Magoulias, *O City of Byzantium, Annals of Niketas Choniates*, Wayne State University Press, Detroit, Michigan 1984, s. XIV.

⁶ C. Morrisson (red.), *Świat Bizancjum. T. 1. Cesarstwo Wschodniorzymskie 330-641*, Wyd. WAM, Kraków 2007, s. 406.

⁷ J. Herrin, *Bizancjum...*, s. 281.

⁸ C. Morrisson (red.), *Świat...*, s. 480; R. S. Bagnall, *The Oxford Handbook of Papyrology*, Oxford University Press, New York 2009, s. 534.

⁹ C. Mango, *Historia Bizancjum*, Wyd. Marabut, Gdańsk 2002, s. 76-78.

¹⁰ R. Alston, *The City in Roman and Byzantine Egypt*, Routledge, London 2002, s. 309.

¹¹ C. Morrisson (red.), *Świat...*, s. 481.

¹² R. Alston, *The City...*, s. 309.

¹³ C. Morrisson (red.), *Świat...*, s. 497.